

A GYAKORLAT MŰHELYÉBŐL

Beszédjavító Intézet (Budapest)

Kezelési megoldások (III.) **(dadogó-esettanulmányok)**

VÉKÁSSY LÁSZLÓ

(Közlésre érkezett: 1997. január 21.)

A jelentkezés

A 22 éves gondozónőnek beszédpanaszai gyermekkorától kezdődtek, ennek ellenére eddig még soha nem állt kezelés alatt, mert még nem érett meg benne az önmagáért tenni valamit gondolata és szándéka. Szerinte ennek az a magyarázata, hogy nem mert szembenézni panaszával, azzal, hogy valakinek kiadja magát („belém nézzen és ott turkáljon, mindent megtudjon rólam és elvegye személyes világomat”). Élete így sem jó, állandó erőfeszítésben él, hogy tartani tudja magát. Mégis ragaszkodott eddig a „labilis egyensúlyhoz”, mert félt a kezeléstől, ami változást, változtatást jelent, ő pedig minden tulajdonságához, szokásához ragaszkodik, mert az az ő sajátja, és ez, ha nehezen is, de biztonságot ad számára. Ezt eddig már többször végiggondolta, de cselekedni nem mert. Most mégis a kezelés mellett döntött, mert egy szerelmi csatlós adott erre indítékot („tessék, kész vagyok a lemeztelenítésre, új életet szeretnék kezdeni, szeretnék mindent rendbehozni”).

Anamnézis

A kezelt a négyes testvérsorban a legidősebb. A családban örökletes betegség, idegrendszeri-lelki rendellenesség nincs. A kezelt nem járt óvodába, iskoláit 6 éves korában kezdte, jó tanuló volt, könnyen tanult. Az általános iskola elvégzése után egészségügyi szakközépiskolát végzett, utána ment jelenlegi állásába. A szülők falun élők, kétkezi munkások, hat osztályt végeztek. Beszédpanaszai 3 éves korában kezdődtek, amit a környezet tudomásul vett, de soha nem kezelték.

A szülők csendes emberek, földművelők, akiknek az egyenes beszéd, a rend és a becsület a legfontosabb az életben. Testvérei általános iskolát végeztek, családosok, a kapcsolat közöttük jó.

A lelki fejlődés

A kezelt 3-4 éves korára jól visszaemlékezik, az exploráció így innen indul. Mivel óvodába nem járt (a szülők szerint minek, hiszen egy falusi gyereknek otthon minden megvan), így egyedül játszott, főleg állatokkal (némelyikkel még együtt is aludt, szerette szőrös, meleg testüket). Kedves játéka volt, hogy a kertjükben lévő magas fára ült fel, ott „fészket” csinált magának és ott ülve órákig énekelt. A faluban énekes madárnak is hívták emiatt. Az első nagy öröm emléke testvérhúga megszületése volt. Csendes, nagyon szófogadó gyermek volt, nem kellett neki semmiért szólni, ő előre csinált mindent. Szüleitől félt (soha nem bántották), ha édesapja szigorúan nézett rá, ő azonnal bepisilt (nap-pal). Az ellenkezés szüleivel szemben soha nem merült fel benne (és ez a mai napig is tart), szüleit magázza. Testvéreinek születése életét alapvetően megváltoztatta. Mivel ő volt közöttük a legidősebb, így szülei gyakran bízták őket rá, sőt később szinte mindent ő csinált: pelenkázás, etetés, játszott velük, vigyázott rájuk. Ezt szülei később el is várták tőle, mert ők egész nap dolgoztak, sokat voltak az otthontól távol. Ez az anyaszerep később tovább bővült, mert mosott, főzött is testvérei számára, majd segített nekik a tanulásban is. Ez az időszak a kezelt számára örömteli volt, mert fontosnak érezte magát, munkájának naponta látható eredménye volt (az ő munkája eredményeként nőttek, okosodtak testvérei). A kezelt könnyen tanult (tanárai alig-alig feleltették), így az iskola az otthoni feladatok elvégzésében nem zavarta (ez utóbbi volt számára a fontosabb és nem fordítva). Ebben az időben (6-12 éves kor) vágyai is ebből a körből jelentkeztek: ellátni a három testvért, a szülőknek mindenben rendelkezésre állni, nekik megfelelni és általában otthon „minden legyen rendben”. Barátkozni nem akart, részint kötelezettségei miatt, részint mert osztálytársai éretlenek voltak hozzá, ők nem ilyen dolgokkal foglalkoztak. Általános iskola elvégzése után egészségügyi szakközépiskolába ment. A választás azért esett erre, mert itt a tanulmányok befejezésekor szakmát kapott (és ez szüleinek könnyebbé jelentett, mert pénz tudott hazahozni). A szakközépiskola életében a következő változásokat hozta:

- faluból városba került;
- sok új emberrel ismerkedett meg (osztálytársak, tanárok);
- sok új tantárgyat ismert meg;
- kórházba, rendelőintézetbe jártak gyakorlatra (önállóan is dolgoztak);
- ekkor kezdett el szépirodalmat olvasni;
- az új iskolatársak bevonták szórakozásaikba;
- a fiúk érdeklődést mutattak iránta.

A fentiek miatt eddigi életét nem tudta úgy folytatni, ellátni, mint eddig. A változásokkal egyidőben romlott beszéde és ez alapvetően befolyásolta hangulatát, önbizalmát (ebben az időben jött rá életében először, hogy beszéde mennyire hátrány számára). Mivel alkalmazkodni tudó ember volt, ezért osztálytársait kiszolgálta, mindenkinek mindent megcsinált, segített mindenkin, így hamar elfogadta őt az osztály, népszerű lett, ő lett a „jótékony lélek”. Középiskolás időszakában, a sok kedvező változás ellenére nem volt boldog, mert az otthoni és az iskolai feladatok miatt rendszerint fáradt volt és mindig időzavarban volt. Szülei nem szóltak bele életébe, de a kezelt tudta a család íratlan törvényét, így a kötelességeknek maradéktalan igyekezett eleget tenni. Az osztálytársakkal néha elment szórakozni, ahol jól érezte magát és onnan vidáman jött haza. Ezeket az élményeket testvéreinek is elmondta, akik szintén osztóztak az örömeiben. A középiskola második évében jött rá, hogy mennyire „tudatalanul” él, nem ismeri önmagát és az embereket. Ennek magyarázata szerinte az otthoni életalakulása volt, ahol minden egyértelműen történt, egy kevésbé összetett közegben élt, ott a dolgok a „kijelölt és ismert” úton történtek. Ebben az egyértelmű és áttekinthető életben döntő volt a szülői példa, akik soha sem mire nem mondtak nekik nemet, ők mindig a gyerekek szándékait vették figyelembe, egész életükben tudtak a másokra figyelni, a másik fejével gondolkodni. Édesanya tulajdonsága volt rá hatással, ami benne a mai napig is működik. Pl. édesanya soha nem ült tétlenül, soha nem panaszkodott, mindig tette a dolgát (mesét is úgy mondott neki, hogy közben krumplit hámozott, kukoricát morzszolt). A szülői szeretet nem szavakban, hanem az állhatatos cselekedetekben testesült meg. Nos, a séma a középiskolában nem működött, minden másként ment, a dolgok bonyolultakká lettek, és így nem voltak egyértelműek. A nehézségek ellenére a középiskolás éveit tartja számára a legjobban formáló időszaknak, minden tulajdonsága akkor forrt ki, ma is ezeket használja. A pályaválasztás az ő döntése volt. Ami számára ebben jó, az az volt, hogy ebben a munkában ugyanazt csinálja, mint a családban (gondozónő lett).

Szeretett volna titkon ugyan diplomás lenni, mert úgy gondolta, hogy a tudás, ami a diploma mögött van, talán több segítséget ad a rászorulóknak (gyógyító orvos szeretett volna lenni). De amit naponta tapasztal, a szeretet, hogy várnak rá, a ráhagyatkozás felelőssége, ez most kielégíti őt. Gondja abban van, hogy a kezelt nem tud nemet mondani, és emiatt ellepik a feladatok, néha a sok vállalástól nem tud dolgozni, annyi embernek segíteni, amennyinek szeretne. Szülei vallásosak, így számára is természetes volt, hogy vallásos lesz. Ez számára a mindennap megtett cselekedetek felelősségét jelenti. Lelkiismereti kötelesség a jó gyakorlása. Hite adta a legtöbb megfogható segítséget az életben, ez számára egyértelmű iránytű. E hit- és eszmerendszerből a gyakorló, a min-

denkihez egyformán odaforduló szeretet a fontos számára (előítélet, mérlegelés nélkül).

A középiskolai évek során tanult meg nyelveket. Úgy érezte, hogy amikor idegen nyelven beszél, akkor az nem ő, hanem egy másvalaki, aki nem érzi azokat a nehézségeket, lelki kötöttségeket, melyeket magyar nyelven igen. Ez magyarítja szerinte a nyelvi sikereit, amit igyekezett kamatoztatni is (nyelvtudása révén került egy felekezeti csoportba, majd ezen keresztül jutott ki külföldre, ahol ún. áldozati munkát végzett). A középiskolában, annak ellenére, hogy mindenki elfogadta őt és nem volt senkivel nehézsége, csendes, kívülálló sziget volt az osztályában, lényével valójában nemigen tudtak mit kezdeni, emiatt békén hagyták társai. Élete az iskola, a család és a felekezeti közösség között telt el. Nem élt tudatosan, érezte csak, hogy merre kell mennie, döntései nem felismerésen alapultak (az érzelmi feloldódás, az érzelmi jutalom irányította viselkedését). Apró jelekből észrevette a fiúkon és önmagán, hogy nőnek nézik és a fiúk rezdülést váltottak ki belőle. De mint annyi minden, ez is csak a belső világában raktározódott el, ennek viselkedésben semmilyen megnyilvánulása nem volt. Nem engedett érzelmileg magához közel senkit sem, és ő sem közeledett senkihez. Volt benne, lappangott benne halvány vágy, kíváncsiság, de tanácstalan, bizonytalan volt a cselekvéshez, így magára maradt ezekkel az érzéseivel, emberi gyakorlat, tapasztalat, beteljesülés soha nem lett belőle. Az érettségi után azonnal elment dolgozni. Munkatársaival jól kijön, ami nem nehéz, mert mindenkinek önálló munkája van, érintkezés-átfedés nincs. *Élete a mindenkihez kötődés jegyében telt!* Alapvető változás életében akkor történt, amikor szerelem ébredt benne valaki iránt. A helyzet szabálytalan volt, mert az illető erről nem tudott. Ez a férfi ugyanis gondozottja volt. Érzéseit, mint mindig, most sem merte cselekvésre beváltani. A gondozottja őt mint kedves, szeretetteljes gondozónőt fogadta, a kezelt viszont a szerep mögött saját érzéseit hordozta. A morális konfliktuson túl („nem a gondozottamhoz, hanem a szerelmemhez járok”) a gond az volt, hogy eddig jól működő élete cserbenhagyta: a mindenkihez tartozni elv helyébe az *egy emberhez tartozás* elve lépett be (nálá töltötte a kezelt a munkaidő legnagyobb részét). Az érzés teljesen új volt. Általában szeretni az teljesen más, mint egy meghatározott valakit. Mivel szerelmét beteljesülni nem látta, így a konfliktus nagyon megviselte. Megoldásként felekezeti csoporttársai révén külföldre ment dolgozni. Két év után megtalált lelki egyensúlyával jött haza. Ekkor látta elérkezettnek az időt a kezelés megkezdésére.

Középiskolás korában, részint tanulmányai, részint osztálytársai hatására fedezte fel testét. Nem volt ezzel megelégedve, de azért nem volt elkeseredett és nem is tett semmit, hogy ezen változtasson. Öltözködésére nem fordított nagy

gondot. Úgy gondolta, hogy ez az ő értékrendjében hátul maradhat. Mensesére édesanyja egyszerűen és lényegre törően így figyelmeztette: mindkettőre figyelj gyermekem, ha van, arra, ha nincs, arra is. Testi vágyai, érzései nem voltak erősek, a másik nem a jóság kategóriái szerint nyert benne minősítést. Az emberi tulajdonságok hatottak rá, a szerencsétlenség, az esendőség keltett benne figyelmet, rezonanciát. Alapvető tulajdonságnak tartja az élet dolgainak elfogadását (a szüleitől ezt látta): mindenben elvégzendő, megoldandó feladatot kell látni, és ha lehet, azt hamar, húzódozás nélkül, lelkiismeretünk szerint a legjobban meg kell oldani. Emiatt nem koptak benne a nyafogások a felmentések helyett. Természetesen napi nehézségek, küzdelmek gyötörték, de ezeket elrejtette, ezt magánügynek tekintette, amivel másokat soha nem mert terhelni. Sok ismerőse volt. Ahol a kezelt megjelent, azonnal igyekezett mások közelébe kerülni, megismerkedni gondolataival, nehézségeikkel, bennük gyökeret eresztetni, nyomot hagyni, mintegy kissé kikényszeríteni, hogy szükség legyen rá. De olyan barátja, barátnője nem volt, akit közel engedett volna magához, ahol mindkét fél egyenrangúan belenézhet a másikba. A kezelt csak az egyoldalú kapcsolatokat szerette, gyakorolta, s ha ez fordítva történt, azonnal kitért a másik elől. Érdeklődési köre a középiskola óta tág. Fogékony mindenre, de az emberi kapcsolatokkal foglalkozó ismeretek számára a legkedvesebbek („az embert akarom megismerni”). Szeret tanulni, tudni, hogy a világban mi miért van, ezért olvas, tanfolyamokra jár, szeretné magát a tudás ismereteivel felvértezni. Önmagáról alkotott ismeretei, megállapításai pontatlanok és alulértékelték. Önmagáról alkotott véleménye a következő: „a jelentéktelen külső által határolt szerény ismeretek együttese”. Jövőképe is ennek a folytatása: „ott kell lennem, ahol ezekkel a szerény képességekkel megállom a helyemet”. Szexuális kapcsolata, élménye még nem volt, ez számára nem ügy. Majd csak akkor, ha családot akar alapítani, de nem zárta ki annak lehetőségét sem, hogy örökbe fogad majd egy gyermeket, ha megfelelő kapcsolatot nem talál. Jó gyakorlati tulajdonságokkal rendelkezik, így önmagát teljesen el tudja látni (szerelés, kerti munka, gépek javítása). Nem tartja magát egészségesnek, mert „a lélek kétsége dolgozik bennem”, aztán „a résztulajdonságaim nem álltak össze működő egészé”. Valami benne, mint egy hordóabroncs szorítja és ennek a megfelelője, látható képviselője a beszéd nehézsége.

Összefoglalás

1. A dadogás személyiségbefolyásoló hatását sem a kezelt, sem a környezet nem érzékelte, élte meg, mert a kezelt egy pontosan körülhatárolt, állandó személyekből álló, védett környezetben élt, ahol ellenállással, nehézséggel, konf-

liktussal nem találkozott. Az általános iskola is erősítette ezt a védő klímát, mivel a helyi faluközösséghez tartozó tanárok ismerték a gyermeket, a családot, a beszédhibát, így mindenben a kezelt segítségére voltak („soha nem feleltettek, így nem is tudom, hogy honnan tudták meg, mennyit tudok”). Tehát 14 éves koráig a dadogás megmutatkozásához, fennmaradásához olyannyira fontos teljesítményhelyzetek, ellenállások életében nem szerepeltek.

2. Élete a középiskolába való menésig egy védett közösségben telt el, ahol „a jóságot gyakorolta” és viszont is csak ezt kapott (baráti kapcsolatai nem alakultak ki, melyeknek változatos érzelmi állapotváltozásai előkészítették volna az ifjúkori önállósulást, a lelki edzettséget, a dolgok, a személyek többféle megélésmódját).

3. A középiskolás évek ugyan a kezeltet értelmileg gyarapították, de érzelmi-
leg visszahúzódó lett. Egy védekezési kettősség alakult ki ekkor benne: kon-
vencionálisan megfelelni és látszólag együttműködni az emberekkel, de a sze-
mélyesség, a nyitottság, az odaadó feltétel-nélküliség nélkül.

4. A kritikus, leterhelő esemény a kezelt életében a minden előzmény, előfok
nélkül megjelenő szerelem volt: az érzelmi érintettség hatására a személyiség
eddig rendje felborul, ugyanis az életelezőmények alapján, az érzelmi tapaszta-
latszerzés hiánya miatt a személyiség nem volt alkalmas az esemény elviselő
feldolgozására (ráadásul a helyzet is szerencsétlen, konfliktust előidéző volt).

5. Az esemény viszont arra alkalmas volt, hogy a „kényes egyensúlyban” élő
személyiség az események hatására fellépő feszültséget, gondolatokat újra-
gondolásra használja fel, aminek eredményeként fordult szakemberhez (fi-
gyelmet érdemel az esemény feldolgozása: külföldre megy a szerelmi válság
után, egy más élettérben áldozati munkát vállal, azaz a sikertelenség cselekvés-
ben, értelmes, erkölcsi tartalmú tevékenységben kap ellensúlyt).

6. A kezelt életének két lényeges vonulata van. Egyrészt a mindenkire való
egyforma kapcsolódás, a mindenkinek megfelelni, mindenkit kiszolgálni gon-
dolata (ez éretlenségi jegy, mert a személyiség még nem tudta a korábban
olyan fontos építő például szolgáló személyiségeket átlépni, azokról leválni, és
így nem lett önálló). A másik, a létezésének az elfedése, önmaga nem vállalása,
a rejtőzködés (ennek tartalma a védettségéből eredeztethető, a nehézséget meg-
oldani nem tudó ember, aki a rejtőzködéssel tér ki a feladatok elől). *A két vonu-
lat eredménye a személytelenítődés: az érzelmi távoltartás háttérén konvenci-
onálisan megfelelni és idomulni emberekhez, helyzetekhez.*

*A fenti adatokból adódóan kezelési megoldásunk a következő témák feldol-
gozására vonatkozott.*

1. A szülőkhöz kapcsolódó történések, a szülő-gyermek viszony felidézése
és azoknak a mai, felnőtti újraértékelése (a kötelesség, a szófogadás határai, a

tisztelet, a szeretet, az alázat korlátai). Ennek során emlékek kerültek megbeszélésre, melyekben a mai, a más látásmódon volt a hangsúly. E beszélgetéssorozat kiemelt anyagai voltak azok az érzések, megállapítások, stabil evidenciák, melyek a kezelt tudatában meghatározóan működtek: a szülői kép mozdulatlansága, a gyermeki kötelesség önkorlátozása, a kritika megkerülhetlenségének elve, a mindig jó és tévedhetetlen szülőkép. Ezek az anyagok fontos értelmezési alapul szolgáltak egy más látószögű szemlélet levezetéséhez. Pl. a rendíthetetlenség téma egyik változata volt a napirend (a rend) maradéktalan megvalósítása. Ez a szülőknél a reggel korán való felkelésben, az állatetetésben, a kertben-mezőn való egész napos munkában, majd délután ismét az állatetetés, a vacsorázás, a lefekvés szigorú menettrendjében nyilvánult meg. A beszélgetéssorozat arra irányult, hogy a kezelt megfogalmazta: jobb lett volna, ha ez a feszes rend fellazul, több idő jut a gyermekeknek, a családnak a szülők lényéből és kevesebb a tárgyak, a rend kiszolgálásának.

2. A „piszkolódás” gondolata. Ennek során azt a felismerést akartuk elérni, hogy a kezelt megtudja, nem csak szép, jó, tökéletes van az életben, hanem azoktól eltérő is, és ezek is hozzátartoznak a mindennapokhoz. Ezeket nem okvetlenül kell elfogadni vagy kiszolgálni, hanem az alkalmazkodás, a befolyásolás, a kiterés igényével tényként tudni együtt élni vele.

3. Az érzelmi-értelmi átjárhatóság gondolata. Az eseményekhez, történésekhez mindig az érzelmek is hozzátartoznak, a csak értelmi közelítés, rálátás élettelenít, sematizál, távolít. Az érzelmi átjárhatósággal javul az alkalmazkodóképesség, csökken az elhárítás (számos élettörténeti eseményt közelítettünk meg, idéztünk fel a derű, az elengedettség, a szemlélődés, a rálátás szemszögéből).

4. Az élettörténeti adatokon nyugvó értelmezések mellett a képmagnetofon alkalmazása is szerepelt még kezelésünk során. Ennek a szerepe az volt, hogy az explorációk során megélt anyagot „láthatóvá” tettük (a kezelt látta önmagát, amint pl. „megmondtam a magamét”, „most az egyszer nemet mondok”, „követelek” stb.). Az egyes visszajátzások számos újabb gondolatot, érzést ébresztettek a kezeltben.

A kezelői megfontolás alap gondolata itt tehát az volt, hogy a személytelenítődött tulajdonságok, szemlélet (gondolkodásmód) közé beépült érintkezési nehézséget érzelmi töltésű eseményekkel tegyük akciókésszé. Ennek lépcsőfokai voltak: a szülői kép újraértékelése, az életre való rálátás tárgyiassá tétele, az érzelmi-érzelmi átjárhatóság segítése.

Az egész kezelés 54 ülést jelentett. Ennek során a kezeltnek több kapcsolata volt, majd házasságot kötött. Időközben újabb képesítést szerzett és jelenleg mint szociális munkás dolgozik. Panaszmentesnek, erősnek, működőképesnek tartja önmagát, aki „két lábon áll” már az életben.